

Innocència i patetisme

La vida de Mercè Rodoreda, com la seva obra, s'ha convertit també en un èxit literari. Les dues biografies aparegudes per Sant Jordi afronten d'una manera molt diferent l'aproximació al món rodoredià.

Ser desig d'escriure amb una certa idiosincràsia, he cultivat, des de fa molts anys –i això és innocència–, una mena de puresa –que en el fons deu voler dir ser un mateix– amb el mínim d'adulteracions possibles". En un altre text: "No és que sigui massa sentimental, o potser ho sóc massa i perquè ho sóc molt no em permeto de ser-ho". Puresa, innocència, sentimentalitat... Paraules que són com l'altra cara d'una biografia especialment patètica: casada als 20 anys amb el seu oncle; separada, primer, i exiliada a partir dels 30; amant d'alguns dels personatges polítics i literaris més destacats del moment – Nin, Trabal, Obiols –, amb una relació d'amor-odi envers el propi fill, finalment amb una malaltia mental: sola, els darrers temps de la seva vida, amb l'amargor d'haver descobert que des d'alguns anys abans de morir, Obiols mantenia relacions amb una altra dona.

Vaig conèixer Mercè Rodoreda el 1979 a Romanyà de la Selva. Era un capvespre de tardor i l'entrevista, que havia estat concertada a través de Joan Sales, va resultar tensa; no per res en concret, sinó per l'actitud defensiva que en cap

moment va abandonar l'entrevistada. M'acompanyava Marta Pessarrodona, que va intentar que Rodoreda parlés dels personatges femenins de les seves obres. No se'n va sortir gaire. Després, jo vaig dir que *La plaça del Diamant* era una novel·la molt adequada per explicar a un estranger què va significar la guerra civil per a molts treballadors (el marit de la Colometa se'n va voluntari al front, deixant família i treball). No va

semblar trobar-ho gaire original. Vam parlar de Carme Arnau i dels seus estudis rodoredians, i la veritat és que tampoc no hi va mostrar gaire interès. Era com la paret d'un frontó: retornava totes les pilotes que li arribaven. D'aquesta visita va sortir un text efímer publicat a *l'Avui* sota el títol "Mercè Rodoreda: entre la innocència i el patetisme".

Després de la lectura dels dos llibres que acaben de sortir sobre Mercè Rodoreda –el de Mercè Ibarz i el de Montserrat Casals– em faig una idea molt més exacta de l'abast d'aquella innocència perduda ("Tots ens aturem de viure als dotze anys" fa dir a més d'un personatge), i sobretot, d'aquell patetisme que vaig intuir aquell capvespre –i que *Viatges i flors* m'havia de corroborar. És clar que no es tracta dels primers tre-

Mercè Rodoreda.

ARXIU

balls que s'ocupen de la Rodoreda i, en aquest sentit, és obligat fer referència la dedicació de Carme Arnau i el capítol que a l'escriptora dedica Castellet a *Els escenaris de la memòria*.

Els dos llibres ara editats són de difícil comparació. El de Mercè Ibarz constitueix una excel·lent introducció al món rodoredià, on no falta cap dels elements biogràfics essencials –i no és una afirmació òbvia, tractant-se d'una autora que va mentir amb tanta profusió i encert. ("Li va costar de dir la mentida, però la va dir i es va perdre", escriu Castellet rememorant una conversa a Ginebra). Mercè Ibarz ha publicat el seu treball a la col·lecció *Biografies de l'Editorial Empúries*, una col·lecció que porta dos subtítols: "Joves-adults"; és a dir, textos que intenten interessar tant el lector que s'acosta per primera vegada a un autor o a una obra determinada com aquells que volen anar més enllà, que se senten atrets, per les raons que sigui, per figures culturals especial-

ment significatives. És la mateixa col·lecció on Lluís Bonada ha publicat el seu Josep Pla i, en aquest sentit, cal agrair que l'editor confiï en el periodisme i en els periodistes. Perquè el llibre de Mercè Ibarz té, al meu entendre, dues virtuts essencials: està ben escrit i aporta una documentació prou aclarida. Vull dir que hi ha, en l'autora, un deliberat esforç d'estil, d'artifici literari. En aquest cas el periodista no ha matat l'escriptor. Ben a l'inrevés, el justifica i el cenyeix —és a dir, impedeix que el text esdevingui pura especulació— a través de la utilització d'una documentació sàviament triada —i no era gens fàcil— i intercala-

da en la justa mesura. La Rodoreda que ens presenta Mercè Ibarz parteix d'una frase sartriana: "Els autors són històries i per això alguns d'ells desitgen escapar de la història amb un salt a l'eternitat" que, en certa manera, enllaça amb el subtítol de la biografia de Montserrat Casals: "Contra la vida, la literatura". I acaba, aquesta visió, després d'un itinerari panoràmic per la biografia de Rodoreda, des d'un cert distanciament, però, en cap cas, des de la condemna: "Intactes queden els paisatges on Mercè Rodoreda va trobar finalment un lloc que li va permetre "tornar a casa", i on va elaborar una geografia literària commovedora, d'alè universalista, en què ens proposa a nosaltres, lectors, buscar i potenciar la llibertat interior, la de cadascú, sense por ni de les derrotes ni de les argolles de la tradició".

La biografia de Montserrat Casals està publicada en una col·lecció de tapa dura, de les més solemnes que es pot trobar avui en el mercat català:

Mercè Rodoreda amb el seu avi Pere Gurgui, 1931.

ARXIU

la col·lecció Biografies i Memòries d'Edicions 62, on s'han editat textos de Trueta, Serrahima, Bosch Gimpera o Castellà, entre altres. Aquest març neix constància, d'entrada, de l'ambició del treball, però, a la vegada, de les seves limitacions i mancances. Perquè, en efecte, es tracta d'un text de quasi tres-cents cinquanta pàgines —el doble del de Mercè Ibarz— on la figura i l'obra de Mercè Rodoreda ens és esmicolada gram a gram. D'una banda, hi ha la biografia pròpiament dita; d'altra la relació de la vida amb el con-

junt de l'obra, amb temes, personatges o situacions que s'hi assemblen o hi són inspirades. Finalment, no es delimita una contextualització de la vida i l'obra de la biografiada com s'acostuma a fer a partir dels propis textos rodoredians o dels testimonis escrits dels que s'hi cartejaven— Joan Sales i Armand Obiols, especialment. Aquest triple nivell d'interessos no sempre és presentat de forma prou nítida al lector. Potser perquè la manera que té l'autora de plantejar el seu tre-

ball biogràfic resulta excessiva per a les seves possibilitats. Al capítol Bibliografia que precedeix el treball, Montserrat Casals esmenta "certs llibres i certs autors que m'han acompanyat al llarg d'aquests apassionants, però sovint desmoralitzadors, anys de recerca": Vargas Llosa i el seu treball sobre Flaubert, per exemple, o el de Julien Gracq sobre Proust i altres novel·listes. Però quan Vargas Llosa —o la Yourcenar o la Duras, que també són citats com a referència— parlen d'altres autors i d'altres obres ho fan com un perllongament del seu treball creatiu, de manera que, fins i tot quan s'endinsen en el camp de l'assaig biogràfic, allò que el lector acaba buscant és el que pensa i escriu el, diguem-ne, biògraf, no el biografat.

¿És aquest punt de partida allò que fa que el llibre de Montserrat Casals sigui fascinant per tot el que descobreix —de la Rodoreda— però, a la vegada, irritant per la manera que té de fer-ho? En tot cas, tinc subratllats, en el llibre, diversos exemples de frases massa esquemàtiques o simplement dogmàtiques i que afecten des de consideracions de tipus genèric —com quan afirma que a Catalunya només és permesa l'hagiografia— fins a detalls tan poc comprovables com que Obiols quedava

"desmuntat" després dels *sceances d'amour* amb què s'acabaven alguns dels seus encontres amb la Rodoreda. També sembla massa esquemàtica la descripció del paper dels intel·lectuals catalans a l'exili i la seva relació amb la Resistència. En aquest punt, la biògrafa encara s'hauria esverat més si hagués conegut els textos on Fonseré narra com ell i el pintor Calvé van col·laborar en una revista alemanya els primers mesos de l'ocupació —i no sé tampoc si Montserrat Casals ha vist pel·lícules com *Lacombe, Lucien* o *Le dernière Metro*, on la col·laboració dels francesos a la resistència francesa no queda precisament ben parada. En altres ocasions, el text aconsella als historiadors sobre el fàcil com resultaria de fàcil una investigació en relació als escàndols financers de l'exili català i no s'està de donar la raó a la Rodoreda quan aquesta, parlant de la seva obra primerenca *Sóc una dona honrada*, afirma: "Els bunyols són la meva especialitat". La biografia rebla: "Té tota la raó, en aquest cas: el llibre és un bunyol", sense explicar-nos perquè. Insisteixo: són només uns exemples per provar que, al meu entendre, el llibre ha tingut una edició precipitada; que hauria calgut el repàs d'un editor —en el sentit anglosaxó del terme— abans de donar per definitivament acabat l'original de l'autora.

Montserrat Casals clou el seu llibre dient: "La vida de Mercè Rodoreda és precisament la història d'un naufragi". I Joan Triadú, comentant el llibre i la frase afegeix: "i un prodigi de sofriment". Naufragi i sofriment que aquest dos treballs ens intenten explicar des d'objectius i angles diferents, però partint d'una mateixa biografia: la de Mercè Rodoreda, innocent, patètica, que ha estat capaç de generar una de les obres més torbadores de la nostra literatura.

Agustí Pons